

Аннотация

Михайленко Д. Г. Понятие и структура объекта преступлений в сфере служебной деятельности. — Статья.

В статье исследуются понятие и структура объекта преступлений, предусмотренных разделом XVII УК, как группы охраняемых правоотношений. Объясняется идея дифференциации уголовно-правовой охраны службы в публичной и частной сферах. Проводится отграничение по объекту преступлений в сфере служебной деятельности от преступлений против порядка управления.

Ключевые слова: общественные отношения, объект преступления, преступления в сфере служебной деятельности, преступления против порядка управления.

Summary

Mykhailenko D. G. The notion and the structure of a target of crimes in the sphere of official activity. — Article.

The article studies the notion and the structure of a target of crimes stipulated by Chapter XVII of the Criminal Code as a group of protected legal relationship. The idea of distinction between criminal protection of service in public and private spheres is explained. The differentiation by target of crimes in the sphere of official activity and crimes against the administrative procedures is made.

Keywords: social relations, target of a crime, crimes in the sphere of official activity, crimes against administrative procedures.

УДК 343.851:343.37:351.74

Д. М. Цехан, П. С. Луцюк

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОВС

Організація оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ нерозривно пов'язана з інформацією, яка одночасно виступає предметом, знаряддям і результатом цієї діяльності. Ефективна протидія тенденціям, що склались, вимагає пошуку інноваційних підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД. Не знаючи реального стану справ, не володіючи оперативною обстановкою, неможливо стримувати негативні тенденції, своєчасно виявляти неперекриті лінії та ділянки роботи, оптимізувати розстановку наявних у оперативного підрозділу сил та засобів. В умовах науково-технічного прогресу та глобалізації світової економіки організація інформаційно-аналітичної роботи оперативних підрозділів зазнає швидких змін, що й зумовлює актуальність дослідження цього питання.

Окремі проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності досліджувались С. В. Албулом, Б. Г. Розовським, І. О. Вороновим, О. Ф. Долженковим, Є. Д. Лук'янчиковим, В. В. Матвійчуком, В. А. Некрасовим, Ю. Ю. Орловим, О. О. Подобним та іншими науковцями.

Метою статті є характеристика сучасного стану інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС та вироблення пропозицій щодо його вдосконалення.

© Д. М. Цехан, П. С. Луцюк, 2012

Досягнення у сфері розвитку високих інформаційних технологій, інформатизація суспільних процесів значно полегшили і розширили доступ до інформаційних ресурсів. Фіксується стала тенденція розвитку високих інформаційних технологій, зокрема мережі Інтернет, конвергенція різноманітних сервісів і служб, що зумовлює їх використання при здійсненні аналітичних досліджень.

Специфіка оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності полягає, зокрема, у тому, що кількість джерел інформації фінансово-економічного характеру досить значна, а інформація різнопланова як за структурою, так і за змістом. Водночас, аналізуючи проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, Є. М. Яковець наголошує, що за рідким виключенням увійшла в практику комплексна систематизація відомостей про злочинну діяльність, яка дозволяє своєчасно проводити превентивні оперативно-розшукові заходи на стадіях підготовки і вчинення злочинів, здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень на стадіях досудового розслідування, практикувати документування результатів оперативно-розшукової діяльності та їх використання у якості доказів. Як результат сили та засоби ОРД використовуються неефективно. Вони відволікаються на другорядні, часто неважливі об'єкти [1].

Захист економічних інтересів держави — це складна, багатосуб'єктна діяльність, що потребує специфічного інформаційно-аналітичного забезпечення як кожного суб'єкта, так і кожного окремого етапу. Аналіз практики роботи свідчить, що на сучасному етапі до головних завдань інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДСБЕЗ належать:

- накопичення якісної та вірогідної інформації, що сприяє прогнозуванню криміногенної обстановки в галузях економіки, з огляду на результати боротьби з економічною злочинністю, та її вплив на оздоровлення ситуації в економіці окремих регіонів;

- використання аналітичних матеріалів для організації оперативно-службової діяльності підрозділів ДСБЕЗ, прогнозування розвитку злочинності, розроблення всебічно обґрунтованих управлінських рішень та планування запобіжних заходів для усунення виявлених недоліків;

- удосконалення системи контролю за виконанням нормативно-правових актів щодо боротьби зі злочинністю у сфері економіки та власних рішень підлеглими підрозділами;

- своєчасне надання вірогідної інформації до автоматизованого банку даних оперативно-розшукового призначення «ОРІОН» та ефективне її використання у боротьбі зі злочинністю;

- створення міжвідомчих банків даних в інтересах підрозділів ДСБЕЗ.

Реалізація такого кола завдань є необхідною для досягнення наступних цілей:

- забезпечення системного моніторингу стану криміногенної ситуації та результатів оперативно-службової діяльності;

- суттєве підвищення якісного захисту економічних інтересів держави за допомогою поглибленого аналізу та прогнозування подальшого розвитку криміногенних чинників для розробки виважених управлінських рішень;

— систематичне інформування органів влади, управління та керівництва МВС України про фактичний стан криміногенної ситуації у галузях економіки, результати боротьби з економічною злочинністю та тенденції її розвитку;

— підготовка обґрунтованих пропозицій щодо розробки нових законодавчих актів, внесення змін і доповнень до нормативно-правової бази з питань оперативно-службової діяльності.

В основу інформаційно-аналітичної роботи оперативних підрозділів покладено системний принцип циклічно замкненої підготовки рішень, що приймаються на всіх основних стадіях оперативно-розшукової, документально-перевірочної і кримінально-процесуальної діяльності. Проте необхідно підкреслити, що на сьогодні не вироблено єдиного комплексного підходу до організації їх інформаційно-аналітичного забезпечення. Крім того, відсутня методологія здійснення аналітичних досліджень у протидії злочинам у сфері господарської діяльності, а також єдине розуміння функцій, завдань, принципів та шляхів удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів.

Практика свідчить, що до основних джерел інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності належать: негласний апарат, автоматизовані інформаційні системи, автоматизовані робочі місця, оперативні обліки, а також мережа Інтернет.

Найбільшим здобутком правоохоронних органів у напрямку розвитку інформаційних технологій безперечно є створення Інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС (далі — ІПС ОВС), регламентованої Інструкцією з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України, затвердженої Наказом МВС України від 10.03.2010 року № 75, що охоплює широкий спектр баз даних, які здатні забезпечити інформацією окремі напрями оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності.

Вагомою складовою оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності є вивчення та здійснення індивідуально-профілактичного впливу на осіб, які схильні до вчинення злочинів і становлять у зв'язку з цим оперативний інтерес.

Вирішення цього завдання забезпечує база даних «Особа». Так, обліку в БД «Особа» підлягають особи, які вчиняють протиправні діяння, становлять групу ризику, стосовно яких здійснюється профілактична робота в ОВС. Зокрема, щодо запобігання злочинам у сфері господарської діяльності особливої уваги заслуговують обліки осіб: обвинувачених, які віддані до суду; які визнані винними у вчиненні злочину і до яких судом застосовані види покарань: арешт, обмеження або позбавлення волі; які визнані винними у вчиненні злочину і до яких судом застосовані покарання, що не пов'язані з ізоляцією, обмеженням або позбавленням волі; які відбули покарання за злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому чинним законодавством порядку; які схильні до вчинення злочинів і належать до «кримінально-злочинного середовища», у тому числі з ознаками міжрегіонального, транснаціонального харак-

теру; які схильні до вчинення злочинів і належать до організованих злочинних угруповань або злочинних організацій, у тому числі за ознаками національного або етнічного походження її учасників.

При цьому в електронному документі БД «Особа» обов'язково зазначається:

— установчі дані особи (прізвище, ім'я, по батькові, повна дата народження, місце народження, громадянство, адреси реєстрації та фактичного проживання, дані паспортного документа особи);

— додаткові відомості про особу: прізвисько, місце роботи, посада, спеціальність, номери телефонів;

— вид та термін останнього покарання, статті КК України, дата звільнення з останнього місця позбавлення волі;

— категорія обліку особи (за наявності — додаткове «забарвлення»), підстави взяття її на облік.

Іншою важливою для забезпечення оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності в межах ІПС ОВС є база даних «АПРА», де накопичуються відомості стосовно осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

Розглянуті бази даних мають загальне призначення і використовуються в запобіганні злочинам усіма службами та підрозділами ОВС.

Окрім зазначених вище АІС для забезпечення оперативно-розшукової діяльності в цілому, а також оперативно-розшукового запобігання злочинам в органах внутрішніх справ ведуться ручні та автоматизовані картотеки осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, щодо яких застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із взяттям під варту (картотека формується в оперативних підрозділах відповідно до напрямку роботи оперативного підрозділу).

Також у випадку необхідності можуть формуватись додаткові інформаційні масиви за ознаками: «Кличка», «Спосіб учинення злочину», «Особливі прикмети».

Означені обліки та алфавітні картотеки виконують декілька важливих завдань у забезпеченні оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності:

— виступають засобом використання інформації для індивідуального впливу на осіб, які перебувають на обліку, з метою недопущення і утримання їх від вчинення правопорушень або злочинів;

— засобом активного використання інформації, яка концентрується у зазначених обліках та картотеках при розкритті конкретних видів злочинів та розшуку злочинців;

— забезпечують оперативний контроль та збір інформації про осіб, що готують, вчинюють чи вчинили злочини, з метою їх встановлення та розшуку.

У випадку належного формування означених обліків та надходження до них якісної та повної первинної оперативно-розшукової інформації, оперативний працівник отримує можливість оперування даними про професію, освіту, сімейні та інші зв'язки осіб, що поставлені на облік, їх злочинне минуле, адміністративні правопорушення, особливості характеру, захоплення тощо.

Проте надання такої інформації для постановки на облік в АІС можливе лише при глибокому вивченні особливостей особистості, середовища, що її оточує, чинників, що впливають на формування антисуспільних поглядів, тобто таких, що мають кримінологічне значення, без знання яких неможливо досягнути предметності в оперативно-розшуковому запобіганні, а також неможливо зробити обґрунтованих висновків щодо необхідності постановки особи на облік. Саме тому при формуванні означених інформаційних масивів працівник оперативного підрозділу зобов'язаний активно використовувати всі можливі джерела для отримання повної та достовірної інформації.

Вагоме значення під час здійснення оперативно-розшукового запобігання має використання інформаційних систем інших відомств та правоохоронних органів. Як слушно зазначає А. А. Галючек та В. Ю. Журавльов, використання зовнішніх (стосовно системи ОВС) інформаційних масивів дозволить вчасно здійснювати багатофакторний перехресний аналіз оперативної та службової інформації, що забезпечить своєчасне виявлення взаємозв'язків між здавалось би розрізненими фактами [2].

На нашу думку, інформаційно-аналітичні потреби оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукове запобігання злочинам у сфері господарської діяльності не було враховано належним чином і при створенні ІПС ОВС. Так, в означеній системі інтереси підрозділів ДСБЕЗ частково в змозі забезпечити бази даних: «Факт», «Злочин», «Розшук», «Корупція» та «Втрачені документи». Так, у БД «Злочин» по лінії роботи підрозділів ДСБЕЗ накопичується інформація щодо: шахрайств, вчинених на території обслуговування органу внутрішніх справ; виготовлення фальшивих грошових знаків; фіктивного підприємництва.

У БД «Корупція» обліковуються відомості щодо зареєстрованих корупційних правопорушень, за матеріалами яких уповноваженими працівниками органів внутрішніх справ у сфері протидії корупції складено протоколи про вчинення корупційних правопорушень, а осіб, які вчинили ці правопорушення, рішеннями судів притягнуто до відповідальності за корупційні правопорушення.

Проте цього недостатньо, оскільки означені бази даних, як правило, містять інформацію про об'єкти та факти, що мають відповідне кримінальне «забарвлення», а оперативно-розшукове запобігання передбачає використання більш широкого спектра інформаційних ресурсів.

Слушно відзначити, що оперативні підрозділи ОВС також здійснюють облік: осіб, причетних до вчинення особливо тяжких, тяжких і середньої тяжкості злочинів; злочинів, вчинених у складі організованих груп чи злочинних організацій; злочинів, вчинених на пріоритетних напрямках економіки та підприємствах, що мають стратегічне значення.

Означене положення відіграє вагому роль для інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, оскільки дозволяє здійснювати цілеспрямований індивідуально-профілактичний вплив на осіб, які схильні до вчинення злочинів, ви-

значати пріоритетні ОЗУ, що потребують першочергового оперативного впливу з метою їх роз'єднання.

Аналіз функціонування АІС ОВС, які використовуються під час оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, дозволяє зробити висновок щодо необхідності їх подальшого розвитку за такими ключовими напрямками: по-перше, завершення процесу удосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування відомчих інформаційних ресурсів; по-друге, забезпечення ефективності та швидкості технічного доступу до віддалених ресурсів; по-третє, розроблення нормативних документів, що стануть правовою основою для спільного використання баз даних оперативними підрозділами різних міністерств та відомств; по-четверте, удосконалення інформаційних технологій, систем та інформаційно-аналітичних моделей, які застосовуються у системі прийняття та обробки рішень.

Слушно відмітити, що недоліками відомчих баз даних є те, що у них міститься лише та інформація про осіб та факти, які вже привертала увагу правоохоронних органів. Такий стан справ викликає значне занепокоєння серед вчених та практиків, оскільки стратегія боротьби зі злочинністю безлика, якщо в державі не розроблений організаційний процес своєчасного отримання правоохоронними органами якісної інформації про конфлікти, що становлять загрозу суспільній безпеці, й її аналізу.

Тому актуальності набуває не лише дослідження осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, а й отримання різнопланової інформації, аналіз і структурування якої дозволить визначити тенденції розвитку криміногенних процесів у певних сферах суспільного життя. На нашу думку, можливий шлях вдосконалення цього напрямку роботи оперативних підрозділів ОВС знаходиться у використанні відкритих джерел загальнодоступної інформації, зокрема мережі Інтернет. На даний час у діяльності підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення на міжнародному рівні широко використовуються можливості сучасної обчислювальної техніки. Це відноситься не лише до створення баз даних за тематикою аналітичних робіт, але й безпосередньо до процесу аналізу, використовуючи спеціальні пакети даних та програмне забезпечення для аналітичної роботи.

Окрім цього, слушно наголосити на окремих чинниках, що зумовлюють необхідність використання мережі Інтернет під час оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності: значна динаміка зростання інформаційних ресурсів, які розміщуються у мережі, та інформації, представленої у цифровому форматі, яка за дослідженням експертів щороку подвоюється; відносна рентабельність використання такого джерела інформації, оскільки це не потребує створення розгалуженої апаратно-програмної інфраструктури та залучення значної кількості працівників; можливість дистанційної роботи з інформацією та наявність спеціалізованого програмного забезпечення, що здійснює її автоматичний пошук та структурування за заданими користувачем параметрами; виступає самостійним каналом надходження інформації для аналітичної роботи, яка на сучасному етапі є необхідною умовою прийнят-

тя ефективних управлінських рішень; дозволяє частково компенсувати та заповнити прогалини в інформації, що надходить від негласних працівників, оскільки потужні суб'єкти господарювання характеризуються складністю агентурного доступу у зв'язку з наявністю власних служб безпеки; наявні у системі МВС України та інших правоохоронних органів обліки осіб, об'єктів і подій не в змозі повною мірою вирішити проблему аналізу тенденцій розвитку злочинності у сфері господарської діяльності, а відтак і організації ефективного оперативного-розшукового запобігання.

Досить динамічно на сучасному етапі розвивається самостійний науковий напрям — інтернетика, яка досліджує властивості, закономірності та способи використання глобальної мережі у різноманітних сферах людської діяльності. Як зазначають експерти у даній сфері, інтернетика включає в себе теорію інформаційного пошуку та складних мереж [3]. Комплексне використання пошукових та аналітичних методів для роботи з інформацією, отриманою з мережі Інтернет під час оперативного-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, дозволяє: створювати схеми логічних зв'язків як між власне інформацією, так і її джерелами та розповсюджувачами; конструювати ідеальні моделі злочинної діяльності у сфері господарювання та використовувати їх як засіб її пізнання; створення моделей дозволяє прогнозувати тенденції розвитку злочинного середовища.

При цьому інформацію, отриману з мережі Інтернет, можна класифікувати на загальну (тенденції та ситуативні явища та процеси у певній сфері економіки, кореляційні зв'язки між ними, їх причини і т.д.), спеціалізовану (організаційно-функціональна характеристика конкретного суб'єкта господарської діяльності, відомості про керівників, дочірні підприємства та афілійовані компанії, партнерів по бізнесу, канали надходження матеріалів та збуту готової продукції, участь у благодійних організаціях) і оперативного-розшукову (містить відомості про конкретні факти злочинної діяльності).

Висновки. Враховуючи неналежний стан інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю у сфері економіки, стали тенденцію до збільшення інформаційних ресурсів у мережі Інтернет та активне її освоєння кримінальними структурами, розвиток високих інформаційних технологій спеціалізованого програмного забезпечення, можна стверджувати, що одним з факторів ефективної боротьби зі злочинністю у сфері економіки є впровадження в оперативного-розшукову практику інноваційних засобів і методів пошуково-аналітичної роботи з інформацією. Такий підхід дозволить: отримувати керівникам оперативних підрозділів достовірну та своєчасну інформацію щодо стану та тенденцій розвитку окремих процесів у сфері економіки, для прийняття більш виважених та ефективних управлінських рішень для забезпечення економічної безпеки; зменшити навантаження на оперативних працівників щодо збору загальновідомої інформації та її аналізу при проведенні оперативного пошуку; знизити матеріальні витрати на обслуговування організаційно-технічної інфраструктури інформаційно-аналітичного забезпечення; забезпечити перетворення значного масиву

первинних даних у сприятливий для вивчення вигляд; забезпечити перетворення значного масиву первинних даних у сприятливий для вивчення вигляд; сформувати належні умови для розвитку інтелектуального потенціалу вузькоспеціалізованих фахівців-аналітиків; перетворити систему інформаційного забезпечення розкриття злочинів з інформаційно-довідкової на інформаційно-аналітичну.

Література

1. Яковец Е. Н. Основы информационно-аналитического обеспечения оперативно-розыскной деятельности : учеб. пособие / Е. Н. Яковец. — М. : Щит-М, 2009. — 464 с.
2. Галючек А. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю ОВС : метод. рекомендації / А. А. Галючек, В. Ю. Журавльов. — Запоріжжя : Запор. юрид. ін.-т ДДУВС, 2008. — 59 с.
3. Лэндэ Д. В. Интернетика : навигация в сложных сетях: модели и алгоритмы / Д. В. Лэндэ, А. А. Безсудов. — М. : Либриком, 2009. — 264 с.

Анотація

Цехан Д. М., Луцюк П. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС. — Стаття.

У статті на підставі аналізу практики роботи оперативних підрозділів ОВС визначено особливості інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання злочинам. Основна увага сконцентрована на дослідженні проблем аналітичної роботи у підрозділах по боротьбі з економічною злочинністю. Авторами запропоновано шляхи оптимізації інформаційно-аналітичної роботи під час запобігання злочинам у сфері господарської діяльності.

Ключові слова: злочини у сфері господарської діяльності, інформаційно-аналітичне забезпечення, запобігання злочинам.

Аннотация

Цехан Д. Н., Луцюк П. С. Информационно-аналитическое обеспечение предотвращения преступлений в сфере хозяйственной деятельности оперативными подразделениями ОВД. — Статья.

В статье на основе анализа практики работы оперативных подразделений ОВД определены особенности информационно-аналитического обеспечения предотвращения преступлений. Ключевое внимание сосредоточено на исследовании проблем аналитической работы у подразделениях по борьбе с экономической преступностью. Авторами предложены пути оптимизации информационно-аналитической работы во время предупреждения преступлений в сфере хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: преступления в сфере хозяйственной деятельности, информационно-аналитическое обеспечение, предотвращение преступлений.

Summary

Tsekhan D. M., Lutsiuk P. S. Informational and analytical support of prevention of crimes in the sphere of economic activity by operating units of District Departments of Internal Affairs. — Article.

The peculiarities of information and analytical support of prevention of crimes are defined in the article based on the analysis of the practice of functioning of the operating units of District Departments of Internal Affairs. The attention is focused on the study of the problems analytical work in the units on the fight against economic crime. The authors suggested ways of optimization of information and analytical work when preventing crime in the sphere of economic activity.

Keywords: crimes in the sphere of economic activity, information and analytical support, prevention of crimes.